

Metodičko-didaktički postupci rada odgojitelja s darovitim djetetom predškolske dobi

---

Šarić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:941897>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-21**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)**

PREDMET: Inkluzivna pedagogija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Dora Šarić

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: Metodičko-didaktički postupci rada
odgojitelja s darovitim djetetom predškolske dobi**

MENTOR: Doc. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević

Petrinja, 2016.

SAŽETAK

Svako dijete ima pravo živjeti i razvijati se, biti poštivano i ravnopravno. Odrasli su tu da to djetetu i pruže. Najveći odrasli autoriteti koje dijete ima su roditelji i odgojitelji, a kasnije i učitelji. Njihova je zadaća da djetetu omoguće ostvarivanje svega što ono zaslužuje u najboljim mogućim uvjetim i na najbolji mogući način. Poznato je da se dijete u literaturi poistovjećuje s istraživačem. No, fokus većinom ostaje ili na "normalnoj" djeci ili na onoj djeci koja pokazuju teškoće u razvoju. Djeca s teškoćama pripadaju skupini djece s posebnim potrebama, ali toj skupini pripadaju i darovita djeca. Međutim, darovitu djecu se mnogo manje spominje, ne smatra ih se toliko važnima da bi druge ljude (buduće odgojitelje, roditelje, općenito odrasle) trebalo educirati o njima. To je kriva predodžba. Darovito dijete jest pojedinac koji otkad otvori oči vidi svijet drugačije od nas. Ono se brže razvija (i fizički i intelektualno), brže napreduje, privlače ga izazovi, brinu ga odrasli problemi, razumiju svijet odraslih i ne mogu se mijenjati. Odrasla osoba ne može promijeniti darovito dijete. Može ga zanemarivati, praviti se da ne vidi tu darovitost, može ga etiketirati kao "posebnog", ali ako ne poduzme adekvatne korake u brizi za takvo dijete, ono će trunuti i neće razvijati svoj potencijal. O nama ovisi kakav ćemo primjer pružiti takvom djetetu, hoćemo li mu svojim ponašanjem reći da ga prihvaćamo, vjerujemo u njega i da ćemo učiniti sve što možemo da mu pomognemo da se pravilno razvija, ili ćemo mu poručiti da nije dobrodošao sa svim svojim pitanjima, da bi trebao poštivati neke određene norme i ne razmišljati onako kako želi i treba? Cilj ovog rada je dati uvid u to tko su darovita djeca, kako ih možemo prepoznati, na koji način se s njima radi i kako bi se trebalo raditi te što se s njima događa u procesu odrastanja. Za svrhu ovog rada provedeno je i istraživanje o kompetencijama odgojitelja za rad s darovitom djecom u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Ključne riječi: darovitost, darovita djeca, djeca s posebnim potrebama, prepoznavanje darovitog djeteta, utjecaj odraslih na darovito dijete, razvoj darovitog djeteta.

SUMMARY

Every child has a right to live and develop, to be equal and treated with respect. Grown ups are here to give that to a child. The biggest adult authority a child has are his parents and preschool teachers, and later in life – teachers. Their task is to give children opportunity to achieve everything they deserve in the best conditions possible and in the best way possible. It is well known that a child is compared to a scientist in literature. Still, the focus mostly stays on "normal" children or the ones with development difficulties. Children with difficulties belong to a children with special needs group, but gifted children belong in that same group. However, gifted children are much less mentioned, they are not considered that important for other people (future preschool teachers, parents, adults in general) to be educated about. A gifted child is an individual who sees the world in a different way as soon as he opens his eyes. Gifted children develop faster (both physically and intellectually), progress faster, are attracted to challenges, worry about adult problems, understand the adult way of life and they can not change who they are. Adults can not change a gifted child. They can ignore it, pretend that they do not see the giftedness, they can etiquette it as "special", but if they do not take adequate steps in taking care of a gifted child, it will rot and will not develop its potential. It is up to us to give an example to this child. Will our behaviour tell him that we accept him as he is, that we believe in him and will do anything to help them grow in a right way, or will we tell him he is not welcome with all of his questions, that he should follow certain norms and stop thinking the way he wants and needs to? The aim of this report is to give a perspective about who gifted children are, how we can identify them, how we can work with them, how they should be handled and what happens with them in the process of growing up. For the purpose of this report, a research was conducted discussing preschool teachers abilities and competences for working with gifted children in a preschool establishment.

Key words: giftedness, gifted children, identifying gifted children, children with special needs, the effect of adults on a gifted child, development of a gifted child.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
1.1 TKO SU DAROVITA DJECA?.....	6
1.1.1 Prepoznavanje opće darovitog djeteta	7
1.1.2 Darovita djeca s teškoćama u učenju.....	8
1.2 ZABLUDE O DAROVITOSTI DJECE	8
1.3 DAROVITO DIJETE U PREDŠKOLSKOJ ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI.....	9
1.3.1 Izrada programa za darovitu djecu	10
1.3.2 Odgovarajući odgojitelj darovitog djeteta	11
1.3.3 Moguće aktivnosti s darovitom djecom.....	13
1.4 DAROVITO DIJETE U ŠKOLI	13
1.4.1 Načini rada s darovitom djecom u školi	14
1.5 ODRASTANJE DAROVITE DJECE	16
1.5.1 Osobine darovite djece – budućih stvaratelja	17
2. ISTRAŽIVANJE	19
2.1. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA.....	19
2.2. HIPOTEZA.....	20
2.3. METODE RADA	20
2.3.1. Ispitanici	20
2.3.2. Mjerni instrument.....	20
2.3.3. Provođenje istraživanja	21
2.4. REZULTATI	21
2.5 ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA	25
3. ZAKLJUČAK.....	26
Literatura:	28
ŽIVOTOPIS	30
Izjava o samostalnoj izradi rada	31

1. UVOD

U suvremenom svijetu kompetitivnost između ljudi postaje sve veća i veća. Kako između svih, tako i između odraslih. Konkretno, roditelja. Naravno da bi svaki roditelj htio da baš njegovo dijete nema nikakvu poteškoću, da se baš njegovo dijete razvija iznadprosječno, da njegovo dijete bude najbolje, najvještije, najspretnije i sve u svemu – najbolje. Međutim, tome nije tako. Dijete se treba razvijati, svako dijete svojim tempom, a onda kroz taj razvoj možemo uočiti određene poteškoće ili talente. Kada bi svako dijete bilo posebno, onda niti jedno zapravo ne bi bilo posebno. Mi smo svjesni kako se djeca međusobno razlikuju i da je svako dijete drugačije, ali isto tako nesvjesno etiketiramo "normalna ponašanja" od onih neuobičajenih, drugačijih. Darovita djeca pripadaju skupini djece s neuobičajenim ponašanjem. Dijete kod kojeg se prepozna svojevrsna darovitost u ranoj dobi, može mnogo napredovati uz pravi uzor i pravilnu podršku. Autorica Cvetković Lay (2002) naziva darovitu djecu djecom "mimo naših očekivanja." To je možda i najbolji opis ove specifične djece. Oni se zaista razvijaju drugačije od očekivanog razvoja djece svoje dobi, interesiraju ih stvari za koje bismo rekli da su premladi da razumiju, a nerijetko nailaze na neprihvatanje od strane obitelji, vršnjaka, škole ili vrtića.

Istraživanja su pokazala da što su sposobnosti ove djece izraženije, to će ona postati osjetljivija na neadekvatan odgojno-obrazovni tretman. Darovito dijete je izazov i za razvojne psihologe, ne samo za obične ljude. Cvetković Lay (2002) navodi jedno svoje iskustvo kada je kao razvojni psiholog upoznao djevojku od 17 godina, koja se na tren činila iskreno i nevino poput petogodišnjakinje, a u drugom trenu djelovala zrelije od 30-godišnjaka. Opisao je darovitu djecu kao osobe koje ostavljaju dojam bezvremenskog mudraca zbog svojih oštroumnih zapažanja i zaključaka.

Ovaj rad podijeljen je u nekoliko poglavlja koja su namijenjena da ukratko objasne sve što se treba znati o darovitoj djeci. Prvo poglavlje odnosi se na definiciju darovitosti, identificiranje darovite djece, obilježja i način na koji ona funkcioniraju te na to kako se prema njima treba postaviti. Zatim su navedene i objašnjene razne zablude ljudi koji nisu educirani o darovitoj djeci, način života kakvo bi to dijete trebalo imati u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi (uz primjere nekoliko aktivnosti), u školi te odrastanje darovite djece. Drugo poglavlje obuhvaća podatke dobivene provedenim istraživanjem u vezi kompetencija odgojitelja za rad s darovitom djecom predškolske dobi.

1.1 TKO SU DAROVITA DJECA?

Darovitost se definira kao sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže iznad prosječan uradak u aktivnostima kojima se bavi (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008). Darovitom djecom nazivamo onu djecu koja se kognitivno razvijaju brže od druge djece. Ona su vrlo rano sposobna razumjeti način na koji svijet funkcionira. Autorice Cvetković Lay i Sekulić Majurec (2008) navode kako odgojitelji darovitu djecu opisuju riječima poput više od drugih, prije svih, uspješnije od vršnjaka, na drugačiji način. Takva djeca to i jesu. Oni zaista uče brže, svladavaju prepreke uspješnije, pronalaze neobične i drugačije načine za rješavanje problema te pokazuju velik interes za aktivnosti koje zahtijevaju razumijevanje (primjerice matematički problemi, šah).

Darovita djeca svrstavaju se u djecu s posebnim potrebama. Naime, djeca s posebnim potrebama dijele se na djecu s teškoćama u razvoju te na darovitu djecu. Razlog tome je što takva djeca zaista zahtijevaju drugačiji pristup, drugačiji način rada, drugačije aktivnosti, sve u svemu posebne uvjete u kojima će se moći adekvatno razvijati. Ako odgojitelj ne prepozna darovitost djeteta u skupini, ne pruži mu dovoljno izazovne materijale i aktivnosti te se ne trudi usmjeravati ga, to dijete može samo nazadovati. Odnosno, neće postići onoliko koliko je sposobno.

Postoje tri netipična obilježja darovite djece pomoću kojih ih možemo lakše prepoznati, a to su prijevremena razvijenost, inzistiranje da sviraju po svom te žar za svladavanjem. Prijevremena razvijenost se odnosi na svladavanje nekog područja. Naime, darovita djeca napreduju brže u organiziranim područjima učenja i razvijanja poput jezika, glazbe, matematike, likovne umjetnosti, baleta, gimnastike, klizanja. Osim što uče brže od prosječne djece darovita djeca "sviraju" po svom, odnosno od odraslih traže minimalnu pomoć, vole sve pokušati sami i samostalno uče kroz takva iskustva. Što se tiče motivacije za svladavanjem, odnosi se na izrazitu motivaciju za shvaćanjem nekog područja i sposobnost oštrog fokusiranja na ono što radi (Winner 2005). Pojam darovite djece nerijetko se miješa s pojmom djeteta genija, međutim ti pojmovi se razlikuju. Genijem nazivamo dijete koje pokazuje ekstremnu nadarenost za neko područje. Obično ih pronalazimo u samo jednom području (npr. glazba), dok darovito dijete može biti nadareno za više područja istovremeno (Feldman, Godsmith, 1991).

1.1.1 Prepoznavanje opće darovitog djeteta

Postoje određeni znakovi pomoću kojih možemo razaznati darovito dijete od "normalnog" djeteta. Neki od najranijih znakova koji se primjećuju su mogući prijevremeni tjelesni razvoj, ubrzan razvoj govora i razumijevanje jezika, dugotrajno zadržavanje pažnje, pamćenje detalja, pozitivan odnos prema nepoznatome te prekomjerna osjetljivost. Pokazalo se da djeca s visokim kvocijentom inteligencije počnu puzati, sjediti i hodati mnogo ranije nego što je to uobičajeno (Gross, 1993). Takva djeca također rano progovaraju, a nerijetko počnu vrlo brzo slagati rečenice. Već s osam mjeseci jasno pokazuju da razumiju jezik na način da, kada im se primjerice postavi pitanje "Gdje je tata?" odgovaraju pokazujući prstom prema osobi (u ovom slučaju tati) ili predmetu. Također, ova djeca pokazuju intenzivnije reakcije na buku, bol, nelagodu i frustraciju nego što je to za njihove vršnjake uobičajeno. Što se tiče učenja novih znanja, ovoj djeci dovoljno je dati pristup nekom području koje ih zanima i nekoga tko će na njihova brojna pitanja davati odgovore. Darovita djeca uče i razmišljaju brže od druge djece, samostalno i vrlo efikasno dolaze do zaključaka. Privlače ih stvari, osobe, aktivnosti i događaji koje ne razumiju, izrazito su znatiželjni za svijet koji ih okružuje te kada se susretnu s problemom koji žele istražiti, ostaju uporni dok se ne zadovolje zaključkom (Winner, 2005).

Darovita djeca u većini slučajeva razvijaju sposobnosti vezane uz školu i obrazovanje znatno brže od ostale djece svoje dobi. Prema Winner (2005) "Ova djeca gotovo uvijek nauče čitati do četvrte godine, a neka čak i ranije i to uz minimum uputa. Pored toga, ona čitaju proždrljivo, gutajući knjige poput čipsa." (str. 24) Osim čitanja, darovitu djecu naprosto fasciniraju brojevi, vrlo brzo razvijaju pamćenje za verbalne i matematičke informacije, ističu se u logičkom i apstraktnom mišljenju. S druge strane, pisanje im često predstavlja problem, odnosno preferiraju tipkanje. To je vjerojatno zato što razmišljaju brže nego što mogu pisati, a postizanje urednosti rukopisa im dosađuje.

Što se tiče socijalnih i emocionalnih aspekta, darovita djeca često su izolirana zbog svojih interesa, koji jednostavno ne zanimaju njihove vršnjake. Kada i steknu prijatelje, to su obično starija djeca koja su im bliža po mentalnoj dobi. Ono što je možda najneobičnije što darovita djeca znaju doživjeti su raznorazne vizije, privide ili sjećanja s vrlo intenzivnim osjećajima. "Naprimjer, Albert Schweitzer rekao je da je svake nedjelje ujutro, dok je sjedio u crkvi i slušao orgulje, imao jasnu viziju đavla, koja ga je ispunjavala strahom i grozom." (Winner, 2005, str 25). Zanimaju ih i filozofska pitanja, brinu se zbog raznoraznih političkih i moralnih problema, kao što su postojanje zla u svijetu, uništavanje okolišta, stanje u državi i

slično. Takve brige mogu im često predstavljati psihičko opterećenje (Alexander, Carr, Schwanenflugel, 1995).

1.1.2 Darovita djeca s teškoćama u učenju

Nije neuobičajeno da su ljudi istovremeno dobri u nečemu, a imaju problem s nečim drugim. Primjerice, netko je dobar u slikanju, dok ima velikih problema u matematici. Tako je i sa svom djecom, uključujući i darovitu djecu. "Neki od njih imaju disleksiju i teškoće u učenju čitanja, ozbiljne probleme s matematikom ili perceptivno-motoričke teškoće koje vode do pisanja brojeva obrnutim slijedom." (Winner, 2005, str. 37). Ne možemo etiketirati dijete na način da svaki njegov interes za nešto smatramo talentom, darovitošću, već moramo uzeti u obzir one specifične interese i moguće teškoće. Isto tako, ako je kod djeteta istaknuta neka teškoća u učenju ili pamćenju, ne znači nužno da nije darovito – možda samo nije još otkrilo svoj dar. Zbog čestih takvih predrasuda, djeca s teškoćama u učenju, održavanju pažnje ili pamćenju svrstavaju se pod djecu s poremećajima pažnje te se zbog toga kod njih razvija negativna slika o sebi i često su izolirana od strane vršnjaka. Također, moguće je da su darovita djeca krivo identificirana jer poremećaj pažnje se primjećuje na djeci koja su nemirna, dosađuju se i postaju sve glasniji, međutim i darovito dijete bez teškoća može se tako ponašati u razredu koji mu ne pruža dovoljno izazova. Djeca koja pokazuju darovitost, ali istovremeno se kod njih očituju određene teškoće u učenju, u školi zapravo pate jer ih se ne svrstava u darovite grupe, a smatra ih se prepametnima za osrednji rad. Učitelji se njima individualno ne posvećuju, a takvi učenici ostaju nemotivirani (Reis, Neu, McGuire, 1995).

1.2 ZABLUDE O DAROVITOSTI DJECE

Kao i u svemu tako i kod darovitosti postoji mnogo zabluda i predrasuda vezanih za darovitu djecu i njihove sposobnosti. Autorica Winner (2005) navodi nekoliko najčešćih pretpostavki koje su se na neki način ukorijenile u ljudsko razmišljanje i poimanje darovitosti djece.

Jedna od tih pretpostavki, odnosno mitova, jest globalna darovitost. Ona se odnosi na činjenicu da se naziv *darovit* najčešće koristi za akademski uspješnu djecu, koja se određuju IQ testovima i svrstavaju u posebne programe. Akademski uspjeh obično se mjeri u svladavanju jezika i matematike, dok se ostala područja zanemaruju. Međutim, darovita djeca

ne moraju nužno biti dobra u tim područjima, štoviše, darovito dijete može pokazivati izrazito zanimanje i talent za neko područje, dok u nekom drugom području nailazi na teškoće. Dakle, darovita djeca nisu generalno nadarene osobe koje su se usmjerile na neko područje, već su nadareni za upravo to područje. Također, često se stvara razlika između darovite i talentirane djece. Talentiranom djecom se naziva onu djecu koja su razvila iznadprosječne sposobnosti u aktivnostima vezanima uz glazbu, ples, likovnu umjetnost i sport, dok se darovitom djecom naziva ona koja pokazuju izrazitu uspješnost na IQ testovima (Gagne, 1995). Autorica briše tu razliku i napominje kako akademski nadarena djeca nisu mnogo drugačija od one sportski ili glazbeno nadarene. Smatra se da darovita djeca u svim slučajevima imaju iznadprosječan kvocijent inteligencije te da su izuzetno moralni, lako se uklapaju u društvo vršnjaka i da su općenito psihološki zdravi. Međutim to nije uvijek tako. Darovita djeca nerijetko su socijalno izolirana, a ona darovita djeca koja se zaista uklapaju u svoju okolinu najčešće su umjereno darovita, dok za ekstremne slučajeve to ne vrijedi. Jedni od najčešćih mitova jesu ti da su sva djeca darovita te da sva darovita djeca postanu istaknuti ljudi. Mnogi stručnjaci (učitelji, odgojitelji, ravnatelji) tvrde kako su sva djeca darovita ili mogu postati darovita, ali pritom misle na akademski uspjeh i na općenite razvojne mogućnosti djece (Margolin, 1994). Primjerice, uzimaju se u obzir i ona djeca koja pokazuju talent u glazbi, kao i ona koja su razvila te sposobnosti u izvannastavnoj glazbenoj školi. Prema tome, razlika između "normalne" djece, blago razvijenije djece i zaista darovite djece postoji i ne bi se trebala zanemarivati. Nadalje, rijetka su ona djeca koja zbog svoje darovitosti postignu određenu izvrsnost u nekom području. Česta je predrasuda da darovita djeca postižu velike uspjehe u životu, ali to uopće ne mora biti tako. Štoviše, mnoga od njih nikada ne učine nešto zaista kreativno i revolucionarno unatoč svojim nadprosječnim sposobnostima (Winner, 2005).

1.3 DAROVITO DIJETE U PREDŠKOLSKOJ ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Svi teorijski i praktični pristupi naglašavaju da je osnovni cilj procesa identifikacije darovitih učenika osiguravanje odgovarajuće odgojno-obrazovne potpore darovitim pojedincima. (Koren, 1989). Neodgovarajući i neprikladni kurikul, pretjerano ponavljanje sadržaja u učionici mogu učiniti ozračje dosadnim kada su u pitanju daroviti učenici, pa na njihovu motivaciju mogu negativno utjecati. Takva situacija može uzrokovati slabiji školski uspjeh i slabiju motivaciju darovitih učenika (McNabb, 2003).

Već sam spomenula kako se darovita djeca ubrajaju u djecu s posebnim potrebama. To nije iz razloga što njima treba posebna vrsta skrbi (kao za npr. djecu s teškoćama u razvoju), već zato što darovita djeca traže od svoje okoline dovoljno izazovne zadatke, dovoljno ispunjavajuće i zadovoljavajuće materijale i veliko razumijevanje. Što se tiče posebnih potreba u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, darovitom djetetu najpotrebnije su potreba za kontaktiranjem s vršnjacima iste kronološke i mentalne (intelektualne) dobi, potreba za radom u obogaćenom prostoru i u obogaćenim programima, potreba za neovisnošću u učenju i svladavanju izazova te potreba za širokim programom koji potiče cjelokupni djetetov razvoj. Potreba za kontaktiranjem s vršnjacima javlja se kod svakog djeteta, pa tako i kod darovite djece. Treba razumjeti da, iako pokazuju iznimne sposobnosti, su oni ipak djeca i socijalno su bliski vršnjacima te zato i traže pripadanje skupini i prihvaćanje od strane vršnjaka. Osim toga, dijete većih sposobnosti mora naučiti cijeniti onu djecu s nižim sposobnostima, a to će najbolje naučiti ako provodi vrijeme u skupini vršnjaka. Isto tako, osiguravanje kontakta s intelektualno ravnopravnom djecom je važan iz razloga da se dijete potiče na napredak, a i da se pritom ne osjeća "čudno" i "drugačije". Darovitu djecu zato treba uključivati u razne programe poput glazbenih i likovnih radionica, dječje zborove, itd. U Hrvatskoj su među poznatijima udruga "Bistrić" i udruga "Ja to mogu" koje često drže radionice upravo za darovitu djecu. Važnost materijala i prostora koji ova djeca koriste je od neizmjerne važnosti, upravo zato što trebaju djeci pružiti mogućnost istraživanja, manipuliranja i podizanja svojih sposobnosti na najviše moguće razine. Nadalje, darovita djeca su sposobna samostalno učiti, eksperimentirati i istraživati, pritom tražeći informacije koje su im potrebne i tako bogate svoje znanje i iskustvo. Stručnjaci koji se bave darovitima kažu da im treba davati teške, ali rješive zadatke i to one s više mogućih rješenja. Treba im dopustiti da sami riješe problem i preuzmu rizik i odgovornost za svoj odabir (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

1.3.1 Izrada programa za darovitu djecu

Osnovna načela za rad s darovitom djecom predškolske dobi su individualizacija i diferencijacija. To znači da djetetu treba pružiti individualni i diferencirani pristup, odnosno osigurati mu ono što najbolje odgovara njegovom stupnju razvoja, specifičnim potrebama i interesima, potencijalima i sposobnostima. Važno je imati na umu da ne smijemo dopustiti da darovito dijete "manipulira" nama na način da nas navede da mu pojasnimo samo ono što ga zanima, već mu trebamo omogućiti i da usvaja opća znanja primjerena njegovoj dobi. Istraživanja pokazuju da potičući djecu da rade na temama koje ih zanimaju možemo značajno

proširiti njihovo znanje, čak više nego poučavanjem. Zato je i bitno ponuditi im što raznolikije aktivnosti i pomoći im da odaberu najprikladnije. Također je bitno omogućiti djetetu aktivnosti kroz koje će učiti ono što ga zanima i to na način koji u najviše odgovara.

Što se samih aktivnosti tiče, trebalo bi organizirati zahtjevnije aktivnosti, u smislu apstraktnog i logičkog mišljenja, postavljati djetetu otvorena pitanja, omogućiti mu korištenje što raznovrsnijeg materijala, osigurati dovoljno vremena za određenu aktivnost (i pritom ne forsirati obavljanje neke druge aktivnosti), poticati dijete na razumijevanje svog i tuđeg ponašanja i osjećaja, omogućiti mu povremeno vođenje aktivnosti, ohrabrivati djetetovo kreativno mišljenje. Sve su to odličja aktivnosti koje odgojitelj treba pružiti svakom djetetu u skupini, a prilagoditi i darovitom djetetu. Pritom treba izbjegavati krutost u radu, odnosno treba se truditi biti fleksibilan i treba izbjegavati djecu poučavati onome što oni već znaju. Odgojitelj treba ponašati se kao pratitelj razvoja djece u svojoj skupini, otprilike znati koliko tko može razumjeti i što već zna. Primjerice, darovito dijete koje zna pisati i čitati, ne bi moralo prolaziti "štrebersko" ispunjavanje raznoraznih vježbi pisanja, povlačenja linija i prepoznavanja slova. To će jedino rezultirati time da će djetetu vrlo brzo postati dosadno. Velika važnost leži i u balansu. Darovitom djetetu treba ponuditi što više materijala i aktivnosti na izbor, međutim pritom treba paziti da mu ne dopustimo da se uključi u više aktivnosti nego što može uspješno riješiti, jer bi to moglo dovesti do neuspjeha i osjećaja manje vrijednosti. Ovu grešku najčešće čine roditelji koji udovoljavaju djetetu koje ima mnoštvo interesa istovremeno. Na taj način preopterećuju dijete, često i mijenjaju aktivnosti kojima se dijete bavi, a ne razumiju da to samo odmaže djetetu. Jedna od najvažnijih stvari koju trebaju zapamtiti i odgojitelji i roditelji je to da je dijete samo dijete i u predškolskoj dobi mu je najvažniji zadatak da živi i ponaša se kao dijete. Da, treba ga poticati i pružati mu ono što ga interesira, ali u određenim granicama (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

1.3.2 Odgovarajući odgojitelj darovitog djeteta

Stručnjaci koji rade s darovitom djecom moraju se prilagoditi razvoju tog djeteta. U školama su to učitelji, a u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama odgojitelji. Važno je da odgojitelj bude darovitom djetetu istovremeno autoritet, podrška, prijatelj, izvor zabave, izvor informacija i sve ostalo što djetetu može zatrebati. Međutim, odgojitelj uza sve to mora držati kontrolu nad svojom skupinom. Kako bi to bilo moguće, mora prilagoditi svoje djelovanje unutar skupine svoj djeci, pa tako i onoj s posebnim potrebama (s teškoćama i bez njih).

Prvo, odgojitelj ne treba biti informiran o svemu. Sva djeca, pogotovo darovita, nerijetko znaju više o temi koja ih zanima od odgojitelja. Ako takvo dijete uporno ispituje odgojitelja koji ne zna što bi mu odgovorio, treba se sjetiti da nije sramota ne znati nešto. Odgojitelj tada treba reći da trenutno ne zna odgovor na to pitanje, ali da ga zajedno mogu pokušati naći. Iz toga se može razviti cijela aktivnost vezana upravo uz to što je središte interesa tog djeteta, a čij cilj i rezultat može biti odgovor na neko konkretno pitanje ili proširivanje općeg znanja o toj temi. Ukratko, odgojitelj mora pomoći djetetu da dođe do znanja za kojim žudi, ali ga istovremeno ne mora i sam posjedovati. Također, odgojitelj treba djetetu biti pomagač, ali ne i rješavati probleme umjesto njega. Darovito dijete često može postaviti odgojitelju zadatak na način da ga na kraju većinski on i riješi, ali odgojitelj treba primjetiti takvo nešto i pripaziti da dijete ne napravi od njega svog osobnog pomoćnika. Ako dijete postavi neki nerealni cilj, ne treba raditi umjesto njega, već ga treba pustiti da pokuša ostvariti što je naumio kako bi shvatio svoja ograničenja. Naravno, pritom nas dijete može i iznenaditi – darovita djeca često uspiju izvršiti zadatke za koje odgojitelj smatra da ne bi uspjeli. U slučaju da dijete ne uspije, zadnje što bi trebalo jest ismijavati ga ili omalovažavati. Neuspjeh je sastavni dio recepta "pokušaj-pogreška", dakle kako bi u nečemu uspjeli, ponekad trebamo i pogriješiti. Djetetovo samopouzdanje je narušeno svakim neuspjehom, zato je vrlo važno da odgojitelj bude taj koji će ukazati na to da je neuspjeh u redu. Kada se darovito dijete uputi u kompliciraniju aktivnost, odgojitelj ga ne bi trebao uspoređivati s drugom djecom, pogotovo ako će ostalu djecu oslovljavati kao "manje uspješne" ili "lošije" od tog specifičnog djeteta. Osim što to može štetno djelovati na prihvaćanje darovitog djeteta među vršnjacima, također može poremetiti samopouzdanje neke druge djece. Sva djeca imaju potrebu da odrasli autoritet primijeti njihov trud, tako da bi isticanje određenog djeteta kao "boljeg" svakako imalo štetni efekt. Kada se odgojitelj nađe u situaciji kad ne zna kako bi pomogao darovitom djetetu da se pravilno razvije unutar skupine u kojoj je, treba si postaviti neka od ovih pitanja: kako darovito dijete provodi vrijeme u skupini? Traži li vodstvo odgojitelja ili samostalno rješava zadatke? Sudjeluje li češće u radu u skupini ili radi individualno? Jesu li komentari koje dobiva od druge djece pozitivni? Postavljam li mu dovoljno izazovna pitanja? Iniciram li ja interakciju ili dijete? Odgovori na ova i slična pitanja dat će odgojitelju bolju predodžbu o tome što u praksi treba popraviti kako bi svima u skupini bilo lakše, ljepše i kako bi svatko imao dovoljno prilika razvijati svoje znanje (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008). Znanstvenici preporučuju korištenje humora u svakodnevnoj interakciji s darovitom djecom. Humor se često veže uz kreativnost, a brojna otkrića i izumi su nastali upravo zato što su se stvaratelji "zabavljali" s idejama. Pokazalo se da humor pomaže u razvoju mišljenja, poboljšava kvalitetu čitanja,

poboljšava zdavstveno stanje, oslobađa kreativnost, pomaže u suočavanju s čudnim situacijama, ohrabruje ispravna ponašanja kod djece te pridonosi kvaliteti komunikacije (Webb, 1983).

1.3.3 Moguće aktivnosti s darovitim djecom

Evo nekoliko mogućih didaktičkih sredstava i ideja koje se mogu koristiti u radu s darovitim djecom.

- CITADELA – igra sortiranja prema veličini. Djeci se ponude kartice na kojima su dvodimenzionalne upute o tome kako bi trebalo poslagati određene predmete (primjerice zgrade izrezane iz kartona) po veličini. Kada odgonetnu uputu, djeca stavljaju te dvodimenzionalne predmete u trodimenzionalni prostor i pritom razvijaju logičko mišljenje i prostornu orijentaciju. Također mogu napraviti samoprovjeru izvršenog zadatka pomoću kartice s rješenjem.
- MOZAIK – ova igra također je temeljena na predlošku s uputom kako slika treba izgledati, a dijete pokušava prema toj uputi složiti mozaik od malih kvadrata koji zajedno čine sliku. Predložak s uputom je napravljen na način da jedan kvadratić pokazuje smjer u kojem se nalazi kvadratić iza njega. Primjerice, jedan kvadratić pokazuje strelicu prema gore, a idući kvadratić dio slike koji se nalazi iznad prethodno stavljenog kvadratića. Uz ovu igru djeca mogu razvijati finu motoriku šake, uvježbavati prepoznavanje prema boji, obliku i smjeru te prakticiraju koordinaciju oko-ruka.
- TLOCRT – djeca imaju ponuđen predložak tlocrta konstrukcije koju trebaju dobiti slaganjem različitih geometrijskih oblika jedan uz drugoga, jedan na drugoga, jedan pored drugoga, itd. Ova igra može biti i vođena uz predložak bokocrta, odnosno pogleda sa strane na konstrukciju, što je možda lakše pogoditi nego tlocrt.

1.4 DAROVITO DIJETE U ŠKOLI

Pitanje koje se svaki roditelj pita jest "Što će biti s mojim djetetom kad krene u školu?" Odgovor na to pitanje nije lak, a još je teže kada se radi o darovitom djetetu. Idealno bi bilo da se rad s njima nastavi na onoj razini na kojoj ta djeca razvojno jesu, međutim to je ponekad jako teško s obzirom na to da oni s 5 ili 6 godina svladavaju ono što djeca tipično svladaju u drugom razredu osnovne škole (Cvetković Lay, 2002).

Darovita djeca mogu biti vrlo uspješna i razvijati se vrlo kvalitetno i brzo ukoliko su im pruženi odgovarajući uvjeti. Ako dijete uči na način koji njemu odgovara i koji je na njegovoj razvojnoj razini, ono će se samo nastaviti razvijati i napredovati (Dunn & Milgram, 1993). Odgojno-obrazovne ustanove poput vrtića i škole za djecu bi trebale značiti napredak, pomoć u rastu i razvoju, stjecanje novih sposobnosti kroz pružene mogućnosti. Međutim, tome nije uvijek tako. Naime, nerijetko se događa da djeca u predškolskim ustanovama (pa tako i u školi) budu zanemarena. Pritom ne mislim da su zanemarene njihove osnovne potrebe, već da se profesionalci koji s njima rade ne koncentriraju dovoljno na njihove individualne mogućnosti. Svako dijete je jedinstveno i osoba koja radi kao odgojitelj ili kao učitelj trebala bi to imati na umu i poticati svako dijete da se izrazi na svoj način. Kroz razne aktivnosti, razgovore, načine izražavanja, dijete pokazuje što ga zanima, u čemu je dobro, što mu je teško i za što je talentirano. Tada se darovita djeca počinju "izdvajati" od vršnjaka. Veoma je važno da se, kada se prepozna darovitost djeteta, ulaže dodatan trud za napredovanje tog djeteta i pravilno usmjeravanje njegove darovitosti. Nebrojeno je slučajeva u kojima takva djeca ostaju zakinuta, nemaju adekvatnu podršku u odgojno-obrazovnoj ustanovi, već njihova nadarenost ostaje potisnuta ili neprimjećena. Razlog tome može biti ignorantnost odgojitelja ili učitelja koji ne voli posao koji radi ili jednostavno nedovoljno obrazovanje profesionalaca da prepoznaju darovito dijete. Odgojno-obrazovna ustanova može uvelike pomoći, ali i odmoći darovitom djetetu. Ako primjerice škola postavi niske standarde za uspješnost djece, onda će dijete djelovati ispod svojih mogućnosti i neće imati motivaciju za napredak. "Na taj način dijete uči da za uspjeh nije potreban trud." (Winner, 2005). Ako dijete primjeti da se nitko u njegovom vrtiću ili školi ne trudi poticati njegovu darovitost, ono s vremenom shvaća da se svojom darovitošću mora baviti sam. Usto, socioekonomski razlozi igraju svoju ulogu. Ako roditelji djetetu ne mogu pružiti adekvatan materijal, medije i obrazovanje pomoću kojeg će dijete razvijati svoj interes prema određenoj stvari, to dijete ostaje na neki način zakinuto, odnosno njegova darovitost se ne može razvijati (Winner, 2005).

1.4.1 Načini rada s darovitom djecom u školi

Dva načina rada s darovitom djecom su grupiranje po sposobnosti učenika i ubrzavanje obrazovanja. Grupiranje po sposobnostima radi se tako da se djeca stave grupe koje okvirno obuhvaćaju njihove sposobnosti. Nekada to znači da će darovito dijete biti postavljeno u grupu djece s nižim sposobnostima, što u teoriji možda može funkcionirati, ali darovito dijete se tako može osjećati zapostavljeno, kao da ga odgojitelj/učitelj smatra manje sposobnim nego što ono

je. Isto tako, ostala djeca koja nisu odabrana za "darovitu grupu" mogu se osjećati manje vrijednima, dok se oni u toj "darovitoj grupi" mogu početi ponašati superiorno, nadmoćnije. Darovita djeca bi trebala moći sama sebi postavljati izazove i uz to pomoći ostaloj djeci s učenjem. Na taj način postiže se i akademska i socijalna vrijednost (Good, Brophy, 1993). Oni koji podržavaju grupiranje po sposobnostima su uglavnom roditelji darovite djece i stručnjaci za darovitu djecu. Oni žele naglasiti razlike među učenicima, žele da se zna koje točno dijete ima kakve sposobnosti. Uvjereni su da bi ukidanje grupiranja po sposobnostima značilo popustiti ideji ravnopravnosti, da bi se kriteriji postavljali na najnižim stupnjevima i da bi darovita djeca radi toga patila. Također se naglašava status manjina u ovom slučaju. U američkim školama obrazovanje je postavljeno tako da djeca iz manjinskih skupina ne mogu uvijek ići u dobre škole, a nemaju sve škole sredstva i mogućnosti za raznorazne izvannastavne aktivnosti (poput programa za darovite). Na taj način darovita djeca iz manjinskih skupina ispaštaju, odnosno primorana su snalaziti se s onime što imaju. Roditelji djece iz većinske kulture obično imaju sredstava za traženje alternativni za svoju djecu, dok oni koji spadaju u manjinu često nemaju drugog izbora osim onoga što im nudi škola (Margolin, 1994). Drugi način rada koji se spominje jest ubrzavanje. Ono se odnosi na ubrzavanje djeteta na način da se dijete ranije upisuje u školu, preskače razred za koji roditelji ili učitelji odrede da mu je nepotreban, itd. Smatra se da su roditelji koji žele ubrzati dijete ranim upisom u školu zapravo oni koji forsiraju dijete i koji su voljni djetetu praktički oduzeti djetinjstvo samo radi ranijeg završetka obrazovanja. Objektivne treće osobe (one koje nisu ni roditelj ni dijete, dakle ravnatelj / učitelj) većinski ne podržavaju takav način rada iz razloga što dijete neće odrastati s vršnjacima, biti će intelektualno doraslo starijoj djeci, ali možda neće biti fizički doraslo njihovoj igri i aktivnostima. Isto tako, teško je očekivati da će starija djeca prihvatiti mlađeg kao jednog od njih (Gross, 1993). Nasuprot tome, postoje i oni koji odobravaju ubrzavanje pravdajući se kako je pogrešno zadržati dijete u drugom razredu ako je ono sposobno učiti na razini šestog razreda te da je to sputavanje mogućnosti djeteta (Winner, 2005).

U istraživanju provedenom na jednom ljetnom ubrzanom tečaju za darovitu djecu, podaci o iskustvima djece, stanju i organiziranosti tečaja bili su da takav oblik rada pruža najpozitivniji učinak. Dojmovi djece koja su pohađala takav ili sličan tečaj bili su većinom pozitivni. Izjave koje su dali bile su da su stekli prijatelje koji im više odgovaraju od vršnjaka u redovnom razredu u školi, da su se iznenadili kada su upoznali ljude poput sebe te da su našli mjesto gdje mogu biti onakvi kakvi jesu, ne moraju se bojati reći svoje mišljenje i tome slično (Enersen, 1993). Drugo istraživanje koncentriralo se na dobrobiti grupiranja po sposobnostima i podaci koji su dobiveni pokazali su da je takav način rada zapravo najviše koristio djeci s

nižim sposobnostima od onih koji su klasificirani kao daroviti u toj grupi. To istraživanje je dokazalo da grupiranje po sposobnostima ne treba ukinuti kao način rada pod izgovorom da ima štetan utjecaj na djecu s nižim sposobnostima (Kulik, J.A., Kulik, C.-L.C., 1992).

Moguća rješenja za rad s darovitom djecom osim dva ranije navedena načina su home schooling, odnosno školovanje kod kuće i otvaranje posebnih škola isključivo za darovite. U Sjedinjenim Državama školovanje kod kuće je dosta rašireno i popularno. Međutim, takvo školovanje nije uvijek dobro rješenje, već samo u slučajevima kada roditelji imaju dovoljno volje, sposobnosti, emocionalne otvorenosti, ekonomskih uvjeta. Iako je takav način školovanja možda pametan odabir za roditelje darovite djece, u svakom slučaju postoji i negativan utjecaj, a to je da djeca pritom ne doživljavaju iskustvo socijalizacije s vršnjacima (Kearney, 1989). Drugo rješenje su odvojene škole za darovite učenike. Takve škole su dosta raširene u Sjedinjenim Američkim Državama kao oblik obrazovanja. Većina djece koja se prima u takve škole, prolaze raznorazna ispitivanja još u vrtiću (poput IQ testova, provođenje vremena u učionici, obavljanje zadataka poput pisanja, čitanja, crtanja, sviranja) kroz koja se odabiru ona djeca koja se posebno ističu. Ona djeca koja pokazuju određeni talent, dobivaju posebne zadatke kako bi se razaznalo imaju li zaista taj talent ili ne. Primjerice, jedna djevojčica je pokazala nadarenost za pisanje publicističkih tekstova, pa je dobila zadatak otići u knjižnicu i naći primjere dobrog i lošeg pisanja te obrazložiti zašto su to dobri / loši primjeri (Winner, 2005). Te škole nerijetko imaju duže nastavne sate od redovnih škola, a učenike se motivira da što više rade samostalno. Takve škole predviđene su da od darovite djece izvuku maksimum, pa ti učenici često pobjeđuju na lokalnim i svjetskim natjecanjima (Berger, 1994). Vjerojatno bi najbolje rješenje za rad s darovitima bilo da dijete ima individualnog učitelja koji će raditi samo s njim. Međutim, u tom slučaju darovito dijete razvija svoje mogućnosti i talente, ali ne dobiva iskustvo rješavanja problema zajedno s drugom djecom. Izostaje socijalizacija i spremnost na različitost svojih vršnjaka.

1.5 ODRASTANJE DAROVITE DJECE

Jedan od mitova o darovitoj djeci je onaj da talentirana djeca, nadarena djeca i djeca geniji izrastaju u istaknute osobe upravo u onom području za koje su talentirani. Međutim, to ne mora uvijek biti tako. Mnoga darovita djeca s vremenom "izgore" zbog manjka pozitivnih utjecaja i pravilne motivacije, odustanu od svojih talenata ili se jednostavno okrenu drugim interesima. Kada djeca promijene smjer interesa, to je obično zato što odrasla osoba koja djetetu predstavlja autoritet prepozna vrijednost u djetetovom radu i usmjerava ga prema tome.

(Gardner, 1993c). Nemoguće je predvidjeti koje će dijete iz darovitog djeteta postati stručnjak za svoj talent, zato što postoji previše čimbenika koji se međusobno isprepliću da bi mogli sa sigurnošću reći tko će odustati od svoje darovitosti, a tko napredovati (Winner, 2005). Postoje oni koji niti ne odustanu niti postanu stvaratelji, već postaju stručnjaci u području svog talenta. To znači da oni to područje svladaju, profesionalni su, ali ga ne mijenjaju. Oni koji u svom području napreduju na način da su inovativni, smišljaju nove ideje i rješenja, nazivaju se kreativnima, odnosno stvarateljima. Takve osobe često imaju i buntovnu osobnost, žele promijeniti tradicije, stvarati nove običaje. Primjeri stručnjaka su razni odvetnici, liječnici, profesori, dok pod stvaratelje možemo ubrojiti Picassa i Mozarta (Winner, 2005). Postoje i oni koji "kasno procvjetaju". To su u biti djeca koja su bila identificirana kao darovita, ali sami svoj talent za određeno područje nisu shvatili do srednje škole ili čak fakulteta. Tada se tome posvete i postižu zavidne rezultate svladavajući to područje potpuno samostalno, ne pokoravajući se nastavnom planu fakulteta (ili čak napuštanje fakulteta). Iako ne možemo sa sigurnošću znati koje dijete će postati odrasli kreativni stvaratelj, možemo ipak zaključiti koji čimbenici tipično utječu na vezu od darovitog djeteta do odraslog stvaratelja, a to je da čimbenici sposobnosti imaju glavnu ulogu samo do određenog stupnja u životu osobe, nakon toga glavni čimbenici postaju karakteristike osobnosti i motivacij (Feldman, Godsmith, 1991).

1.5.1 Osobine darovite djece – budućih stvaratelja

Karakterne osobine koje mogu značiti da će dijete kasnije postati stvaratelj su na prvom mjestu snažna motivacija i energija. Stvaratelji su najčešće radoholičari i u kratkom vremenu stvaraju mnogo unikatnih djela. Voljnost za naporan rad i ustrajnost unatoč preprekama i frustracijama su svakako presudne za bilo kakav napredak (Ericsson, Krampe, Tesch-Romer, 1993). Međutim, još uvijek nije poznato otkud zapravo dolazi taj snažan poriv koji se javlja kod darovitih osoba. Dolazi li to kao jedna od urođenih karakteristika ili preko ljudi koji predstavljaju uzor toj osobi. Oni ustraju u onome što žele postići bez obzira na moguće neuspjehe. Stručnjaci taj poriv smatraju čudnovatim i nevjerojatnim upravo zato što nije u ljudskoj prirodi da ustraju u nečem u čem ne uspijevaju postići zacrtani cilj. U vezi s motivacijom dolazi i sposobnost zadržavanja pozornosti na toj jednoj stvari kojom se osoba bavi. U istraživanju koje je proveo Csikszentmihalyi na dvije skupine darovitih adolescenata, pokazalo se da oni koji se nisu mogli odvojiti od svakodnevnih briga i smetnji, imali su manje šanse za razvijanje svojih talenata, dok su oni koji su se uspijevali usredotočiti na svoj rad i samo na svoj rad uspijevali su postići bolje rezultate (Rathunde, Csikszentmihalyi, 1993).

Stvaratelji su obično dominantne ličnosti koje snažno vjeruju u sebe. Postavljaju si izazovne ciljeve i vjeruju da mogu postići to što žele. Takva samouvjerenost je također izuzetno važna u njihovim životima, jer ako sami u sebe ne vjeruju, neće se moći ni "prodati" (umjetnici moraju uvjeriti druge ljude u veličinu svojih djela, glazbenici moraju biti dovoljno samouvjereni da drugi povjeruju kako je njihova glazba dobra) (Getzels, Csikszentmihalyi, 1976). Karakteristike koje svakako idu uz pojam darovite osobe su neovisnost i introvertiranost. Uz introvertiranost pak dolazi i mogućnost podnošenja samoće. Neovisnost je važna jer darovita osoba mora sama sebe moći motivirati i znati za što ulaže trud. Ne bi trebala ovisiti o tuđim mišljenjima ni idejama, niti dopustiti da ju itko sprječava u onome što želi postići. Također, oni su često introvertirane osobe upravo zbog toga što se moraju u potpunosti predati svom radu. Zbog nerazumijevanja od strane društva, takve osobe često su izdvojene ili diskriminirane, pa možemo reći da uz darovitost ide i samoća. Međutim sve su to samo generaliziranja, naravno da postoje i oni koji su ekstrovertirani, pa čak i oni koji su istovremeno introvertirani i ekstrovertirani i sposobni su slobodno se kretati između ta dva stanja (Storr, 1988).

Postoje i razni drugi čimbenici koji mogu utjecati na kreativnost djece i na potencijalni razvoj darovite djece u odrasle stvaratelje, poput primjerice obiteljskih čimbenika. Istraživanje koje je proveo Goertzel na odraslim stvarateljima pokazalo je da je većina ispitanika (tri četvrtine) u ranim godinama doživjelo neku vrstu ekstremnog stresa, primjerice smrt roditelja, rastava roditelja, zlostavljanje, veliki neuspjesi i slično. Velika većina je također potjecala iz netipičnih obitelji – razdražljivih, sklonih depresiji, sklonih velikim promjenama raspoloženja (Goertzel, Goertzel, 1962). Među onima koji su izgubili jednog ili oba roditelja su i Tolstoj, Dante, Michelangelo, J.S. Bach, Wagner i Charlie Chaplin. U usporedbi s općim stanovništvom, stopa ranog gubitka roditelja kod stvaratelja je 6 do 8 posto. Jedine skupine kod kojih je ta stopa toliko visoka su još delikventi, depresivne osobe i suicidalni psihijatrijski pacijenti (Cox, 1926). Dijete koje je izgubilo roditelja može se okrenuti tome da živi kako bi taj roditelj htio, a moguće je i da pokušavaju ispuniti prazninu u sebi tako da se "izgube" u svojim kreacijama, odnosno da sami sebi kreiraju idealan svijet (Winner, 2005.)

2. ISTRAŽIVANJE

Za potrebe ovog rada provela sam istraživanje o obavljanju odgojno-obrazovne prakse s darovitom djecom u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama. Istraživanje je provedeno putem interneta na uzorku od 125 ispitanika. Rezultati ovog istraživanja pokazat će koliko se odgojitelji osjećaju spremnima za rad s darovitim djetetom, jesu li adekvatno obrazovani i što im predstavlja problem kada se radi o takvom djetetu.

2.1. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Darovita djeca pripadaju u skupinu djece s posebnim potrebama i tako se prema njima treba ponašati. Ona nemaju teškoće u razvoju, ali svejedno trebaju poseban pristup od strane odgojitelja, roditelja i ostalih osoba koje ga okružuju. Darovito dijete razvija se naprednije od svojih vršnjaka, razmišlja o mnogo odraslijim temama i zanimaju ga problemi poput svjetskog mira, života u svemiru, gladi u svijetu, itd. Odgojitelj mora biti glavni uzor, pomoć i podrška darovitom djetetu u skupini, jer ono tipično ima mnoštvo pitanja, interesa i traži zahtjevnije zadatke od svojih vršnjaka. Odgojiteljeva zadaća je omogućiti takvom djetetu dovoljno materijala, vremena i prostora da aktivnost koja ga zanima dovrši i iz nje izvuče najviše moguće. Ukoliko darovito dijete ostane neprimjećeno, možda i zanemareno, ono neće postići svoj potencijal i neće napredovati koliko bi moglo. Ubrzo će mu postati dosadno te će ga zbog viška energije etiketirati kao dijete s problemom u ponašanju. Zato je od iznimne važnosti da sadašnji i budući odgojitelji što prije nauče identificirati darovito dijete, jer upravo njegovo vrijeme provedeno u predškolskoj odgojno-obrazovnoj skupini može značiti njegov napredak ili pad. Kada ga nauče prepoznati, trebaju naučiti i kako pružiti takvom djetetu adekvatne aktivnosti, dovoljno izazovne zadatke i na koji način ga pravilno usmjeravati. Kompetencije koje odgojitelj mora posjedovati su zainteresiranost za to što mu dijete govori, poznavanje njegovih potreba, kreativnost i inventivnost u osmišljavanju odgovarajućih aktivnosti, organiziranost kako bi istovremeno mogao paziti na cijelu skupinu i na specifično dijete, a najvažnije od svega je definitivno volja za rad na sebi. Ako odgojitelj nije spreman eksperimentirati, napredovati, educirati se, s vremenom će njegova znanja postati zastarjela i neće moći držati korak s djecom u svojoj odgojnoj skupini.

Sukladno opisanom, cilj ovog istraživanja bio je ispitati koliko se odgojitelji osjećaju spremno, nakon svojeg dosadašnjeg obrazovanja, za rad s djetetom s posebnim potrebama. Cilj istraživanja je također bio dobiti informaciju o tome kako se u Hrvatskoj provodi praksa što se

tiče djece s posebnim potrebama, što odgojitelji misle o tome i kako bismo mogli poboljšati tu praksu.

2.2. HIPOTEZA

Temeljem osobnog dosadašnjeg iskustva i navedenih očekivanja, postavljena je hipoteza da se odgojitelji ne osjećaju dovoljno kompetentni i educirani za rad s djecom s posebnim potrebama te da su većinu svojeg znanja stekli tijekom samog rada u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, a ne za vrijeme vlastitog obrazovanja.

2.3. METODE RADA

2.3.1. Ispitanici

Provedeno istraživanje obuhvatilo je 125 odgojitelja u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama na području cijele Hrvatske. Od 125 ispitanika, njih 124 (99.2%) je ženskih, a 1 (0.8%) muški ispitanik. Samo 3 (1.6%) ispitanika imaju srednju stručnu spremu, dok njih 104 (83.7%) ima višu i visoku stručnu spremu, a njih 18 (14.6%) ima završen magisterij ili doktorat. Što se tiče godina iskustva u radu kao odgojitelj, 63 (50%) ispitanika odgovorilo je kako ima do 10 godina iskustva, njih 35 (28.1%) navelo je da ima između 10 i 20 godina iskustva, zatim 17 (13.8%) ispitanika navelo je da ima između 20 i 30 godina iskustva, a samo njih 10 (8.1%) preko 30 godina iskustva. Na pitanje imaju li ispitanici kakvo drugo zanimanje osim kao odgojitelj, njih 93 (75.4%) izjasnilo se da nema drugo zanimanje, dok 32 (24.6%) ima.

2.3.2. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je anketni upitnik za ispitanike pod nazivom "Metodičko-didaktički postupci rada odgojitelja s darovitim djetetom predškolske dobi". Upitnik se sastojao od tri dijela. Prvi dio odnosio se na osobne podatke ispitanika (spol, godine iskustva, stupanj obrazovanja, drugo zanimanje). Drugi dio upitnika odnosio se na stav ispitanika u vezi rada u predškolskoj odgojno – obrazovnoj ustanovi, suradnje s kolegama i roditeljima, osobnoj pripremljenosti za rad s djecom s posebnim potrebama, kvalitete dosadašnjeg obrazovanja i slično. U drugom dijelu ispitanici su ispunjavali odgovore na način

da su se izjašnjavali na trostupanjskoj skali (u potpunosti se slažem, ne mogu se odlučiti i u potpunosti se ne slažem). Treći dio upitnika odnosio se isključivo na ispitanike koji su se dosad u radu susreli s darovitim djetetom, te su odgovarali na pitanja kako su se snašli u radu s takvim djetetom i što bi savjetovali kolegama koje to tek očekuje.

2.3.3. Provođenje istraživanja

Istraživanje je provedeno putem online anketnog upitnika na način da je upitnik bio upućen isključivo odgojiteljima koji su ga dobrovoljno ispunjavali u slobodno vrijeme. Bili su upoznati sa svrhom istraživanja i zamoljeni da ga anonimno ispune te da se za svaku od navedenih tvrdnji izjasne na trostupanjskoj skali. Također su zamoljeni da odgovaraju iskreno i otvoreno, budući da njihovi odgovori doprinose poboljšanju kvalitete odgojno-obrazovne prakse i obrazovanja budućih odgojitelja. Pogotovo će pomoći u osvještavanju prakse s djecom s posebnim potrebama (darovitom djecom).

2.4. REZULTATI

Osamnaest tvrdnji u upitniku grupirano je u 3 grupe te su rezultati koji slijede prikazani na osnovu frekvencije odgovora. Iznose se postoci kojima se opisuje koliko se odgojitelji osjećaju kompetentnima za rad s darovitom djecom.

Prvih 6 tvrdnji grupirano je pod nazivom "Educiranost odgojitelja" (tablica 1)

Tablica 1. "EDUCIRANOST ODGOJITELJA"

	TVRDNJA	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE MOGU SE ODLUČITI	UOPĆE SE NE SLAŽEM
1	Smatram da sam dovoljno educiran/a za rad s djecom s posebnim potrebama.	16 (12.9%)	76 (61.3%)	32 (25.8%)
2	Smatram da sam dovoljno educiran/a za rad s darovitim djecom.	16 (12.9%)	73 (58.9%)	35 (28.2%)
3	Dosadašnje obrazovanje me kvalitetno pripremlilo na sve s čime sam se suočio/la u radu s djecom.	17 (13.8%)	63 (51.2%)	43 (35%)

4	Smatram da mi je potrebno još dodatnih edukacija za stjecanje kompetencija u radu s djecom s posebnim potrebama.	91 (73.4%)	26 (21%)	7 (5.6%)
5	Smatram se kompetentnim za primjenu metoda rada s darovitom djecom.	46 (37.1%)	63 (50.8%)	15 (12.1%)
6	Dobro se snalazim u radu s djetetom s bilo kojom posebnom potrebom.	37 (29.8%)	77 (62.1%)	10 (8.1%)

Prema podacima iz tablice 1 vidljivo je da se većina ispitanika ne može samoprocijeniti, odnosno ne može odlučiti jesu li općenito dovoljno educirani za rad s djecom s posebnim potrebama.. Njih 16 smatra se dovoljno educiranima za rad s djecom s posebnim potrebama, pa tako i s darovitom djecom, dok se njih 32 smatra premalo educiranim za rad s djecom s posebnim potrebama, a njih 34 smatra se nedovoljno educiranim za rad s darovitom djecom. Što se tiče dosadašnjeg obrazovanja, više ispitanika smatra da ih dosadašnje obrazovanje nije adekvatno pripremilo na probleme i izazove koji se kriju iza rada odgojitelja (njih 35%), a samo njih 13.8% smatra da ih je dosadašnje obrazovanje dobro pripremilo za obavljanje prakse. Većina ispitanika (njih 73.4%) smatra da im je potrebna dodatna edukacija u smjeru rada s djecom s posebnim potrebama, a njih 37.1% smatra se dovoljno kompetentnima za primjenu metoda rada s darovitom djecom. Što se tiče rada s bilo kojim djetetom s posebnim potrebama (uključujući i djecu s teškoćama u razvoju), većina ispitanika (62.1%) nije se mogla odlučiti jesu li dovoljno snalažljivi ili ne, dok se 37 ispitanika (29.8%) izjasnilo kako se dovoljno dobro snalaze u radu s tom djecom. Samo njih 8.1% smatra se nedovoljno spremnima ni snalažljivima.

Iduće četiri tvrdnje grupirano je pod nazivom "Provođenje vlastite odgojno-obrazovne prakse" (tablica 2).

Tablica 2. "PROVOĐENJE VLASTITE ODGOJNO-OBRAZOVNE PRAKSE"

	TVRDNJA	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE MOGU SE ODLUČITI	UOPĆE SE NE SLAŽEM
1	Darovito dijete mi predstavlja / predstavljalo bi mi problem u radu.	9 (7.3%)	30 (24.4%)	84 (68.3%)
2	Planiram i pripremam svoj rad prema individualnim sposobnostima djece.	79 (64.8%)	41 (33.6%)	2 (1.6%)

3	Odabirem, primjenjujem i prilagođavam metode rada pojedinačnim potrebama djece.	83 (68%)	34 (27.9%)	5 (4.1%)
4	Ocjenjujem vlastiti rad u postavljanju odgojno-obrazovnih ciljeva, načina mog rada, ishoda i rezultata.	74 (59.7%)	47 (37.9%)	3 (2.4%)

Većina ispitanika vjeruje kako im darovito dijete u skupini ne bi smetalo, niti predstavljalo problem. Njih 84 (68.3%) se tako izjasnilo, dok 7.3% ipak smatra da bi im darovito dijete u skupini moglo predstavljati veći izazov nego što su spremni podnijeti. Velika većina ispitanika izjasnila se kako svoj rad planiraju i provode prateći individualne potrebe djece u skupini (64.8%) isto kao i da primjenjuju i prilagođavaju metode rada individualnim razvojnim potrebama djece (68%). 74 ispitanika (59.7%) dokumentira i ocjenjuje vlastiti rad i uspoređuje rezultate koje dobije, dok se njih troje izjasnilo kako ne procjenjuju kvalitetu vlastite prakse, a ostali (njih 47) nisu se mogli odlučiti. Vjerojatno zato što se ponekad posvete samoprocjeni, a ponekad preskoče taj korak u svom radu.

Sljedećih 5 tvrdnji u upitniku grupirano je pod nazivom "Kvaliteta inkluzije i suradnje" (tablica 3).

Tablica 3. "KVALITETA INKLUZIJE I SURADNJE"

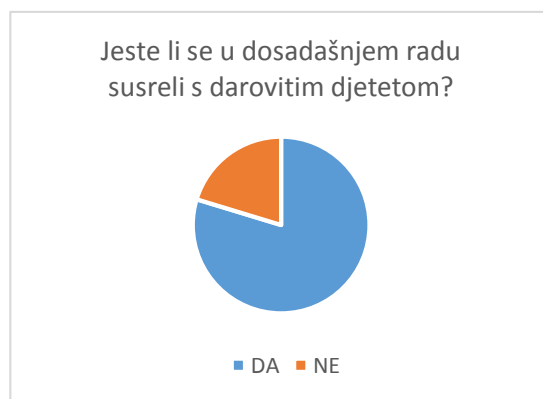
	TVRDNJA	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	NE MOGU SE ODLUČITI	UOPĆE SE NE SLAŽEM
1	Inkluzivni sustav odgoja i obrazovanja je primjeren kako za djecu bez posebnih potreba, tako i za djecu s posebnim potrebama.	43 (35.5%)	56 (46.3%)	22 (18.2%)
2	Suradnja s roditeljima predstavlja mi problem.	9 (7.3%)	20 (16.1%)	95 (76.6%)
3	Suradnja sa stručnim timom vrtića predstavlja mi problem.	13 (10.5%)	31 (25%)	80 (64.5%)
4	U mojoj ustanovi organiziramo različite oblike cijeloživotnog obrazovanja (radionice, stručne skupove i ostalo).	61 (49.2%)	48 (38.7%)	15 (12.1%)
5	Mogu se osloniti na suradnju i pomoć kolega.	74 (59.7%)	42 (33.9%)	8 (6.5%)

Što se tiče suvremenog sustava odgoja i obrazovanja, većina ispitanika (46.3%) nije se mogla odlučiti je li sustav primjeren za svu djecu (s posebnim potrebama i bez njih), a oko 35% njih složilo se kako je inkluzivni sustav dobro napravljen. Ono što je dobro je to što većini

ispitanika suradnja s roditeljima ne predstavlja problem (76.6%), a ni suradnja sa stručnim timom predškolske odgojno-obrazovne ustanove u kojoj rade (64.5%). Odgojno-obrazovne ustanove trebale bi svojim zaposlenicima redovito pružiti mogućnost sudjelovanja u raznoraznim seminarima, radionicama, edukacijama i stručnim skupovima. Međutim, neke od njih toga se ne pridržavaju i odgojitelji koji tamo rade nemaju dovoljno prilika za napredovanje. Na pitanje provode li se takvi programi u njihovoj ustanovi, ispitanici su većinski odgovorili pozitivno (njih 49.2%), oko 38% ih je ostalo suzdržano, odnosno nije se moglo odlučiti, a njih 12.1% navelo je kako se u njihovim vrtićima te prilike ne pružaju. Suradnja s kolegama je također vrlo važna kako bi se održala stabilnost u odgojnoj skupini, ali 8 ispitanika (6.5%) izrazilo je nezadovoljstvo, odnosno naveli su kako se ne mogu osloniti na pomoć svojih kolega kada im je potrebna. Srećom, njih 59.7% ipak ima dobru suradnju s kolegama.

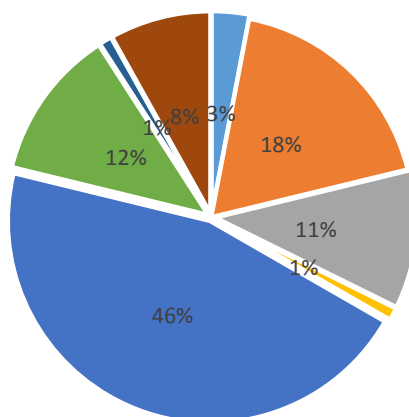
Zadnjih nekoliko tvrdnji odnosi se na one odgojitelje (ispitanike) koji su se u svom radu susreli s darovitim djetetom. Njih ukupno 99 odgovaralo je na ova pitanja. Na pitanje jesu li se susreli s darovitim djetetom u svom dosadašnjem radu, njih 79.7% navelo je da jest, dok njih 20.3% nije (grafikon 1).

grafikon 1

Na pitanje o tome što im je predstavljalo najveći izazov / problem u radu s darovitim djetetom, odgovori su bili raznoliki. Ponuđeni odgovori bili su nisam imao/la nikakvih problema ili briga (8.1%), osigurati adekvatne materijale (18.2%), odabrati najbolje metode rada (18.2%), osmisliti dovoljno izazovne aktivnosti i pritom ne zanemariti ostatak grupe (45.5%), suradnja s roditeljima djeteta (1%), pravilno usmjeravanje djeteta (12.1%), prepoznavanje darovitosti djeteta (3%) i ostalo (1%). Podaci su vidljivi u grafikonu 2.

Najveći problem u radu s darovitim djetetom predstavlja mi /
predstavljalo mi je :

- Prepoznavanje darovitosti
- Osiguravanje adekvatnog materijala
- Odabir adekvatnih metoda rada
- Suradnja s roditeljima
- Osmišljavanje dovoljno izazovnih aktivnosti
- Pravilno usmjeravanje djeteta
- Ostalo
- Nisam imao/la problema

grafikon 2.

U zadnjem pitanju ispitanici su zamoljeni da napišu što bi savjetovali sadašnjim i budućim odgojiteljima koji se još nisu susreli s darovitim djetetom. Neki od savjeta koje su odlučili dati su dodatna edukacija, strpljivost u radu, oslobođenje od straha prema novim iskustvima, pomno promatranje djece, dokumentiranje prakse, prihvaćanje djeteta kakvo god bilo, otvorenost i fleksibilnost, proučavanje literature, rad na sebi bez obzira na podršku stručnog tima.

2.5 ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Iz navedenih podataka možemo zaključiti kako odgojitelji smatraju da je potrebno mnogo više obrazovanja što se tiče rada s djecom s posebnim potrebama, a pogotovo s darovitim djecom. Mnogo njih ne osjeća se samouvjereno i spremno suočiti se s takvim izazovom, a neki su čak izrazili nezadovoljstvo suradnjom koju imaju s kolegama i stručnim timom na svom radnom mjestu. Sve to potvrđuje hipotezu da se odgojitelji ne osjećaju dovoljno kompetentni i educirani za rad s djecom s posebnim potrebama te da su većinu svojeg znanja stekli tijekom samog rada u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, a ne za vrijeme vlastitog obrazovanja. Nadalje, rezultati pokazuju da je za kvalitetan rad s darovitim djecom

potrebno i osigurati dovoljno materijala. Dosta odgojitelja izjasnilo se kako im je problem u radu predstavljalo osiguravanje materijala, što se vjerojatno može pripisati gradu u kojem rade i vrtiću u kojem rade. Cijeli taj sustav mora funkcionirati zajedno kako bi djeca dobila najbolje što bi mogla.

3. ZAKLJUČAK

Darovita djeca su zaista posebna i ne treba ih se uzimati olako. Ukoliko im se ne pruži dovoljno dobar prostor, dovoljno izazovne aktivnosti, dovoljno kvalitetan i raznolik materijal, ona se neće razvijati u skladu sa svojim talentom. Postoje mnoge zablude i lažna svjedočanstva o darovitoj djeci koja proizlaze iz nedovoljne educiranosti odraslih, koji to prenose na svoju djecu. Najlakše ćemo identificirati darovito dijete na način da pratimo i dokumentiramo ono što vidimo – odgojitelji bi to trebali raditi u predškolskim ustanovama, učitelji u školama, a roditelji kod kuće. Ako sustav koji okružuje dijete dobro funkcionira, tada se mogu raditi pomaci u obrazovanju darovitog djeteta. Zajedničkom suradnjom se treba pronaći najbolji način za usmjeravanje određenog potencijala djeteta na pravilan razvojni put. Moguće je da u procesu odrastanja darovito dijete "izgori", promijeni smjer interesa ili jednostavno odustane od praćenja svog dara, ali je isto tako moguće da daroviti pojedinac svoj istinski interes osjeti tek u kasnijem periodu života (primjerice na fakultetu).

U sklopu ovog rada provedeno je istraživanje vezano za kompetencije odgojitelja u odgojno-obrazovnoj praksi s darovitom djecom predškolske dobi čiji su rezultati pokazali da se odgojitelji ne osjećaju spremno za rad s djecom s posebnim potrebama (pa tako ni s darovitom djecom) te da osuđuju obrazovni sustav koji ih nije adekvatno pripremio za sve izazove koji se nalaze u praksi. Istraživanje je dakle potvrdilo hipotezu da se odgojitelji ne osjećaju dovoljno kompetentni i educirani za rad s djecom s posebnim potrebama te da su većinu svojeg znanja stekli tijekom samog rada u predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Isto tako, nemoguće je ignorirati problem nedostatka materijala i suradnje s kolegama. Ako odgojitelj ne može dobiti kvalitetan materijal, kako će onda djeci dati raznolikost i mogućnost odabira? Ako odgojitelj ne može dobro surađivati s kolegom ili sa stručnim timom ustanove u kojoj radi, kako će moći kvalitetno obavljati praksu i pružati djeci što im treba?

O darovitoj djeci se ne priča puno, međutim ona postoje. I važno je da ih na vrijeme primijete oni koji im mogu i trebaju pomoći, a to su roditelji i odgojitelji. Darovito dijete je također dijete s posebnim potrebama, ne treba ga etiketirati kao "sveznalicu" niti ga izdvajati

kao "boljeg" od drugih, jer se i to dijete može često osjećati neprihvaćeno i neshvaćeno ako primijeti da nitko ne mari za njegove interese. Odgojitelj koji treba darovitom djetetu je onaj koji će ga pokušati razumjeti, prihvatiti ga kakav god bio, pružiti mu potporu i utjehu, dati mu izazovne zadatke, vjerovati u njega i učiti zajedno s njim. Ne treba bježati od darovite djece, treba ih slušati i proširivati svoje vidike zajedno s njima.

Literatura:

1. Alexander, M., Carr, M., Schwanenflugel, P.J. (1995). *Development of metacognition in gifted children: Directions for future research*. *Development Review*, 15 (1), 1-37.
2. Berger, J. (1994). *The young scientists: America's future and the winning of the Westinghouse*. Reading, MA: Addison-Wesley
3. Cox, C (1926.): *Genetic studies of genius: Vol 2: The early mental traits of three-hundred geniuses*. California: Stanford University
4. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (2008). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea
5. Cvetković Lay, J. (2002). *Darovito je, što ću sa sobom?* Zagreb: Alinea
6. Dunn, R., & Milgram, R.M. (1993). *Learning styles of gifted students in diverse cultures*. London: Praeger.
7. Enersen, D.L. (1993). Summer residential programs: academics and beyond. *Gifted Child Quarterly*, 37 (4), str. 169-176.
8. Ericsson, K.A., Krampe, R.T., Tesch-Romer, C. (1993). The role of deliberate practice on the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100 (3), str. 363-406.
9. Feldman, D.H., Godsmith, L.T. (1991). *Nature's gambit: Child prodigies and development of human potential*. New York: Teachers College Press.
10. Gagne, F. (1995). Hidden meaning of the "Talent Development" concept. *Educational forum*, 59 (4), str. 349-362.
11. Gardner, H. (1993). The relationship between early giftedness and later achievement. *The origins and development of high ability* (str. 175-182.). New York.
12. Getzels, J. W., Csikszentmihalyi, M. (1976). *The creative vision: A longitudinal study of problem finding in art*. New York: Wiley.
13. Goertzel, V., Goertzel, M. G. (1962). *Cradles of eminence*. Boston: Little Brown.
14. Good, T.L., Brophy, J.E. (1993). *Looking in classrooms*. New York: HarperCollins College.
15. Gross, M.U.M. (1993). *Exceptionally gifted children*. London: Roudedge.
16. Kearney, K. (1989). Homeschooling gifted children. *Understanding Our Gifted*, 1(3), str. 1,12-13, 15-16.
17. Koren I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Kulik, J.A., Kulik, C.-L.C. (1992). Meta-analytic findings on grouping programs. *Gifted Child Quarterly*, 36 (2), str. 73-77.

19. Margolin, L. (1994). *Goodness personified: The emergence of gifted children*. New York: Aldine de Gruyter.
20. McNabb, T. (2003). *Motivational issues: Potential to performance*. Boston: Allyn & Bacon
21. Rathunde, K.,Csikszentmihalyi, M. (1993). Undivided interest and the growth of talent. *A longitudinal study of adolescents*.
22. Storr, A. (1988). *Solitude*. New York: Free Press.
23. Webb, J.T. (1983). *Guiding the gifted child*. Columbus: Ohio Psychology Publishing Co.
24. Winner, E. (2005.): *Darovita djeca; mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

ŽIVOTOPIS

Zovem se Dora Šarić. Rođena sam u Zagrebu, 7. travnja 1995. godine. Tijekom osnovne škole pohađala sam rekreativnu školu plivanja u plivačkom klubu *Mladost* i učila engleski jezik u školi stranih jezika *Stara Vlačka*. Upisala sam i završila Gornjogradsku gimnaziju (opći smjer). Tijekom srednje škole nastavila sam s učenjem engleskog jezika te s vremenom završila FCE i CAE stupanj znanja engleskog.

Prvi izbor za upis fakulteta bio mi je studij psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, međutim kako to nije uspjelo, upisala sam Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom fakultetu. Vrlo brzo sam shvatila da sam se zapravo okrenula svojoj pravoj strasti – radu s djecom. S nestrpljenjem sam iščekivala završetak preddiplomskog studija, a isto tako iščekujem i završetak kompletnog studija i početak rada u struci. Odlično se služim Office programima, dobro se snalazim s engleskim i njemačkim jezikom u govoru i pismu. Komunikativna sam, samostalna, otvorena i vedra osoba.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam završni rad pod naslovom „Metodičko-didaktički postupci rada odgojitelja s darovitim djetetom predškolske dobi" u potpunosti izradila samostalno uz vodstvo mentora. Pri izradi koristila sam literaturu koju sam u skladu s pravilima i navela je prema APA sustavu.